

Kartlegging av barn – enkel og feilslått løsning

Et hvilket som helst barn risikerer å bli definert som avviker, når kartleggingsverktøy tas i bruk i barnehager. Det er én av mange grunner til å være skeptisk til slike verktøy.

■ Av **Mari Pettersvold**,
førstelektor,
Høgskolen i Vestfold

Det eksisterer en urokkelig tro på at ved å avdekke avvik fra antatt normalutvikling hos små barn kan alle slags problemer i framtiden forebygges. Alt fra lese- og skrivevansker og frafall i videregående skole til vold, kriminalitet og sosial ulikhet skal elimineres gjennom «tidlig innsats». Kartlegging av barnehagebarns ferdigheter og kompetanser er en løsning det finnes stor tiltro til. I denne kronikken vil vi gå nærmere inn på at denne løsningen både er feilslått og forenklet. Gode intensjoner om tettere samarbeid og økt informasjonsflyt mellom ulike etater, gjør at barnehagens kartleggingspraksis også angår helsesøstrenes arbeid. Flere av kartleggingsverktøyene vi omtaler i kronikken, benyttes også på helsestasjonene. Region-sentrene for barn og unges psykiske helse (RBUP) er en sentral pådriver for at helsestasjonene skal ta i bruk standardiserte kartleggingsverktøy, gjerne i samarbeid med barnehager.

Gode intensjoner på tvers av jus og etikk

Ansatte i barnehager samler inn opplysninger om barns mestring innenfor områder som språk, matematisk utvikling og sosial kompetanse. Som oftest skjer dette etter pålegg fra barnehageeier. Det finnes ikke nasjonale politiske føringer som tilsier at kartlegging skal gjennomføres, dette er initiert i de enkelte kommunene. En vanlig oppfatning blant lokale politikere og byråkrater er at kvalitet i barnehagene sikres gjennom bruk av standardiserte kartleggingsverktøy – som

TRAS, MIO og ASQ – og programmer som PMTO, ART og Steg for steg. I kommunale kvalitetsplaner for barnehage og oppvekst finner vi at verktøy og programmer nærmest blir «trylleord» på veien mot å nå ønsket mål. I de samme dokumentene er tilliten til de profesjonelle, og til deres faglig skjønn, nærmest fraværende.

Politikerens kartleggingsiver omfatter i mange tilfeller også helsestasjonene. Alle former for samarbeid og informasjonsflyt mellom barnehage og barnevern og helsestasjon framstilles som et udelt gode. Samarbeid på tvers av etatene er selvsagt både positivt og nødvendig, men det er et dilemma dersom informasjonsflyt innebærer at gjeldende personvernlovgivning og respekten for barns integritet ignoreres.

Mens personvernlovgivningen er tydelig, er hensikten med å registrere opplysninger om barn ofte uklare i praksis. En fellesnevner er imidlertid at det vises til et overordnet formål: Man vil gi alle barn et bedre liv. Gode intensjoner erstatter ofte gode argumenter. Lov om personopplysninger, som sier hvilke krav og plikter som gjelder når man registrerer sensitive opplysninger, regnes som noe som står i veien for formålet. Denne holdningen kommer til uttrykk både hos aktører som markedsfører kartleggingsverktøy og i kommuner der verktøyene brukes. Det sies at det å samle inn opplysninger om barna ikke er «farlig». Praksisen er opplagt i strid med personopplysningsloven, men «gevinsten» av verktøyene legger et mildt slør over det faktum at man beveger seg i en juridisk gråsoner.

FRISKE BARN: Barnehager kartlegger barn i stor skala, med fare for at normale barn blir sett på som avvikere. Tapere er de barna som virkelig trenger hjelp, men havner i behandlingsskø sammen med friske barn som ikke trenger hjelp. Illustrasjonsfoto: Colourbox.

Barn som mestrer – og ikke mestrer

I boka *Mestrer, mestrer ikke. Jakten på det normale barnet*, har vi dokumentert hvordan lover og forskrifter brytes. Det mangler samtykke, opplysningene oppbevares og behandles ikke i henhold til loven. Vi har også dokumentert andre uheldige sider ved bruk av kartleggingsverktøy og pedagogiske programmer i barnehagen.

Vår kritikk går ut på at kartleggingen fører til at oppmerksomheten flyttes fra det som er viktig til det som kan måles, fra det som ligger i barnehagens samfunnsmandat til det som produsentene av kartleggingsmateriellet og programmene definerer som normalt. Dermed erstattes barnehagens egentlig formål av tilfeldige mål definert av et ekspertvelde utenfor barnehagen.

Videre retter vi et kritisk søkelys mot hvilket syn på barn som gjøres gjeldende. Vår gjennomgang av de mest brukte verktøyene viser at rammene for hva som forstås som et normalt utviklet barn, er så trange at et hvilket som helst barn risikerer å bli definert som avvikere. I alle verktøyene – enten de handler om språk eller matematikkforståelse eller sosial kompetanse – er tilpasning til sosiale konvensjoner et ideal. Det man definerer som et normalt barn, er et lydige barn som ikke yter motstand, men følger regler og innordner seg. Verktøyene er utformet slik at mange barn får stempelet «mestrer ikke». Det mest alminnelige blir omgjort til noe som må rettes på eller forebygges.

God butikk

Vi retter også oppmerksomhet mot den kommersialisering av kunnskap kartleggingsverktøyene og programmene representerer. Fagpersoner som har markert seg som tilhengere av kartlegging av alle barn, er selv produsenter av kartleggingsverktøy. De som argumenterer for at barnehagen trenger programmer for sosial kompetanse, sinnekontrolltrening eller atferdsregulering, har også programmer å selge. Det ligger følgelig både faglig prestisje og økonomisk vinning i at deres materiell blir brukt i flest mulig kommuner og på flest mulig barn.

«Praksisen er opplagt i strid med personopplysningsloven.»

At programmene holder det de lover, garanteres ved at det vises til studier der effekten av programmene er målt. Vi har imidlertid gått programmene og effektstudiene etter i sømmene. Det viser det seg at de som har undersøkt om programmene virker, også er direkte involvert i utvikling og salg av programmene. Der uavhengige forskere har studert effekten av tilsvarende programmer som tilbys i skolen, er konklusjonen at de ikke virker.

Det kan virke uskyldig å tilby hjelp til småting som alle kan kjenne seg igjen i. Men en slik rekrutteringsstrategi inngår i en voksende bekymringsindustri. Med

KARTLEGGES: Ansatte i barnehager samler inn opplysninger om barns mestring innenfor områder som språk og sosial kompetanse. Barn som ikke innordner seg kan havne i kategorien unormale. Illustrasjonsfoto: Colourbox.

«bekymringsindustri» mener vi at noen har fordeler av å skape bekymring for uønskete tilstander som kan tenkes å inntreffe en gang i framtiden. En faktor i bekymringsindustrien er at foreldre forledes til å tro at de bør bekymre seg for en mulig uheldig utvikling hos barnet. Det kan innebære at foreldre plutselig bekymrer seg for noe de aldri har tenkt på som et problem.

Ikke rom for motforestillinger

I kjølvannet av utgivelsen av *Mestrer, mestrer ikke* har vi blitt kontaktet av fortvilte foreldre som trenger råd for å stanse ivrige profesjonelle som vil utsette barnet deres for ulike tiltak. Dette er tiltak foreldrene aldri har bedt om, ikke er med på å vurdere eller på annen måte får ta stilling til. De frykter at tiltaket utløser en hel pakke av hjelpere og framtidige diagnoser. Takker de nei til «hjelpen», blir de mistenkeliggjort.

«Barnehagen taper penger på at barnet har hatt framgang.»

En far i Trondheim har fortalt oss om sine erfaringer fra en barnehage der hjelpeapparatet nærmest er fast inventar. Barnehagen har offensive strategier for å rekruttere barn med «spesielle behov». Har barnet først fått en «diagnose» er det vanskelig å komme ut av systemet, siden kommunen har en infrastruktur som legger forholdene til rette for denne virksomheten. Dokumentflyten inkluderer en rekke kommunale instanser som

er unisone og samkjørte. Faren gir uttrykk for at det ikke åpnes for korrektiver eller motforestillinger, og det er ikke mulig å diskutere dette i foreldresamtaler. Faktum er at barnehagen mottar ekstra ressurser for hvert barn med «spesielle behov». Derfor lønner det seg økonomisk å finne stadig nye utfordringer hos barnet, barnehagen taper penger på at barnet har hatt framgang. Dette er selvsagt et dilemma. Det er viktig med økte ressurser når det er behov for det, men hvis ressurs-situasjonen er så preker at barnehagen må konstruere «diagnoser» og «spesielle behov» for å få en forsvarlig bemanning, er det et alvorlig problem.

Gjennom arbeidet med boka har vi sett at foreldrenes erfaringer kan knyttes til summen av kommersielle interesser, faglig prestisje og politisk styringsiver. Politiske ambisjoner om tidlig innsats og synlige resultater passer som hånd i hanske for selgerne av kurs, verktøy, håndbøker og programmer. De som har noe å selge, er avhengig av vekst i psykososiale vansker, atferdsproblemer og antisosiale barn.

Det vi ser er at mange aktører styrer mot målsettinger for egen vinnings skyld eller for å oppnå faglig prestisje, ikke for å løse problemene som bør løses. De som lider mest ved den praksisen som finner sted, er barna som virkelig trenger hjelp. Når hjelpetiltakene rettes mot alle, blir disse barna enten oversett eller stående i lange køer til hjelpeapparatet. ■

Les anmeldelsen av boken *Mestrer, mestrer ikke* på side 15.